

TJELESNE KAZNE U RAPSKOM PROTOSTATUTU IZ 1234. GODINE

PHYSICAL PUNISHMENT IN THE FIRST TOWN CODE OF RAB FROM 1234

Đorđe Milović¹, Grozdana Milović-Karić²

SUMMARY

The document known as Rapski protostatut of 1234 (the first town code of the Town of Rab) contains several drastic provisions related to physical punishment indicative of the mediaeval mindset. It is the first written law to be enforced on the island of Rab under the Venetian rule.

According to the code, the criminal legal procedure practiced the so-called Divine Judgement and the test of the glowing iron. This practice remained as long as 1281 (we do not find it any more in the later Rab Code of the 14th century).

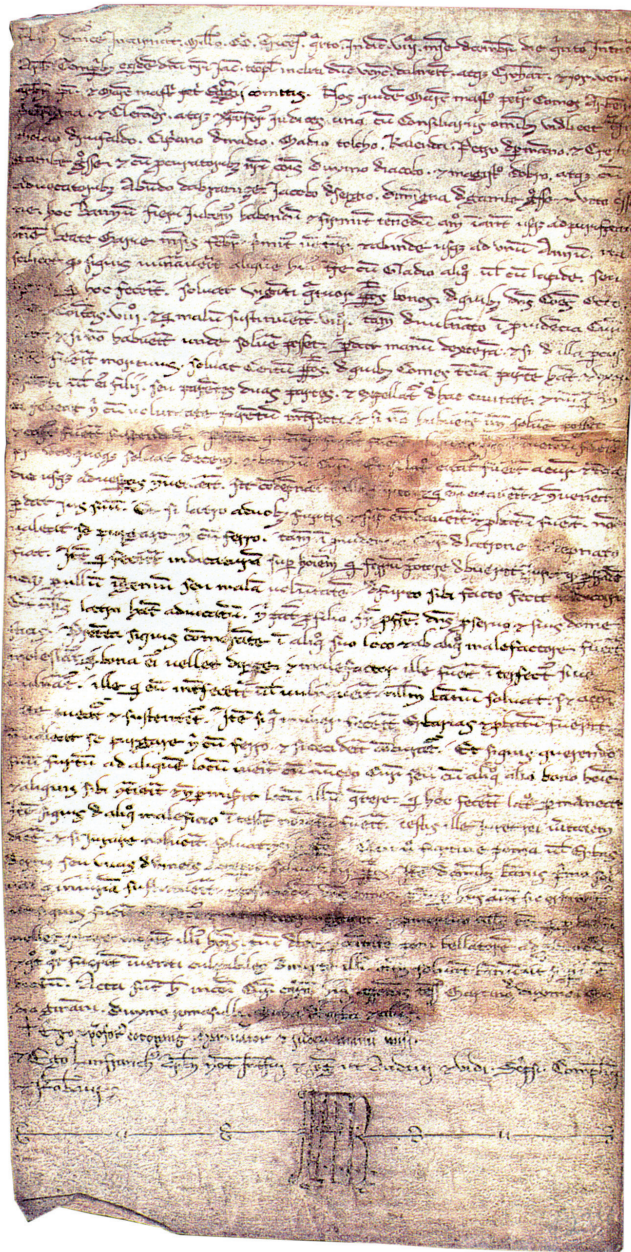
Also interesting is a provision stipulating a fine for causing wounds by a sword, stone, or a piece of wood. In the case when a person cannot pay the fee, however, her or his right arm should be cut off.

The third curiosity is the provision defining a procedure for women who prepared poisonous herbs. It is said that not even the glowing iron can "clear" them of guilt. If the poisoned person(s) died, the poison maker would be burnt at stake.

Key words: town code, history of law, physical punishment, 13th century, Rab, Croatia

¹ Umirovljeni profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Adresa za dopisivanje: Prof. dr. sc. Đorđe Milović, Ul. dr. Zdravka Kučića 41, 51000 Rijeka.

² Diplomirana pravica, Rijeka.

Slika 1. Rapska isprava ("protostatut") iz 1234. godine
(Izvor: Margetić L, Strčić P. Statutum communis Arbae..., str. 58.)

Figure 1 The 1234 Town Code of Rab
(Source: Margetić L, Strčić P. Statutum communis Arbae..., p. 58)

Rapska isprava iz 1234. godine koja se u znanosti ponegdje naziva i Rapski protostatut iz 1234. godine [1] iznimno je značajna u našoj pravnoj povijesti (ali i za europsku pravnu povijest srednjovjekovlja) i to ne samo zato što vremenski znatno prethodi Rapskom statutu iz XIV. stoljeća [1,2] (koji je nastao zapravo negdje oko 1326.) i time dokazuje da je i prije XIV. stoljeća Rab imao pravne propise. Za našu je pravnu povijest značajna jer sadrži najstariju do danas poznatu zbirku općih propisa (budući da neki raniji poznati dokumenti sadrže samo uske, pojedinačne odredbe koje nam za ovu prigodu nisu značajne).

Rapsku ispravu iz 1234. godine prvi put nalazimo objavljenu u Smičiklasovu kodeksu [3], ali kako je po Smičiklasu na nekim mjestima tekst pogrešno pročitao, ovdje se služimo kasnijim Margetićevim tekstom [1] koji je objavljen i u latinskom originalu i u prijevodu na naš jezik. Isprava se danas čuva u Hrvatskome državnom arhivu u Zagrebu [4]. Potječe iz vremena venecijanske vlasti u Rabu. Po sadržaju nije opsežna i sadrži ono malo propisa koji su sastavljaču trebali u razrješavanju pravnih pitanja koja su tražila trenutačna razrješenja. Otuda i njezina ograničenost trajanja na 14 mjeseci, što nimalo ne umanjuje njezinu veliku važnost u pravno-povijesnom smislu [1,2].

Nas ovdje zanimaju one doduše malobrojne odredbe Rapske isprave koje bacaju nešto svjetla na činjenice za nas važne sa stajališta zdravstvene kulture Raba toga doba. Na tom planu u Rapskoj ispravi iz 1234. godine nailazimo na tri izrazite zanimljivosti na kojima ćemo se pojedinačno zadržati.

Kao prvo, kazneni postupak u Rabu u doba Isprave i prema njezinim propisima, još je uvijek poznavao i držao u punoj primjeni tzv. *Božji sud* u obliku nošenja usijanog željeza (... *valeat se purgare nec cum ferro...*), koji se na ovim prostorima zadržao u praksi do 1281. godine [2,5], kada je ukinut i zamijenjen torturom pa ga više ne nalazimo u Rapskom statutu iz XIV. stoljeća [1,2,5–7].

Drugu zanimljivost za povijest zdravstvene kulture toga razdoblja nalazimo u propisima Isprave koji za ranjavanje neke osobe mačem, kamenom ili drvetom određuje doduše ponajprije novčanu kaznu, ali, a to je za nas ovdje veoma važno, ako nema odakle platiti novčanu kaznu, ima mu se odsjeći desna ruka (...*Et si non habuerit, unde solvere posset, perdat manum dexteram...*), što znači da se određuje određena vrsta sakaćenja.

Treća zanimljivost proizlazi iz propisa koji određuje postupanje sa ženom koja priprema otrovne trave. Za nju se određuje da se ne može očisti-

ti niti željezom, tj. nošenjem usijanog željeza – *Božji sud* (... *non valeat se purgare nec cum ferro...*) pa ako otrovani umre, trovačica se ima spaliti na lomači – primjena kazne spaljivanja na lomači (... *et si ceciderit, comburatur...*).

Kao što se iz ovoga daje zaključiti, Isprava iz 1234. godine tek je dodirnula uži broj pitanja vezanih za probleme zdravstvene kulture, ali će Rapski statut iz XIV. stoljeća baciti više svjetla i na nešto brojnija pitanja. No tom kompleksu pitanja posvetit ćemo poseban i malo opširniji rad koji će uslijediti kao rezultat istraživanja u koja tek ulazimo.

IZVORI I LITERATURA

1. Margitić L, Strčić P. Statut rapske komune iz 14. stoljeća. Rab – Rijeka: Adamić, 2004. (Djelo sadrži i tekst: Margitić L. Rapske isprave iz 1234. godine i Rapski statuta iz XIV. stoljeća).
2. Inchiostru U. Il comune e gli statuti di Arbe fino al secolo XIV. Archivio storico per la Dalmazia. Roma, a. V, vol. X. Pretisak u Atti e memorie della Società Dalmata di Storia Patria. Venezia, 1986, vol. XIV, 131–348).
3. Smičiklas T., ed. Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae (*Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije*). Fasc. II., 138, no. 135. Zagreb: Academia scientiarum et artium Slavorum meridionalium, 1904.
4. Hrvatski državni arhiv, Zagrebu. Documenta mediaevalis varia (DMV), 8.
5. Za prijelaz od Božjeg suda na torturu: Rapska isprava iz 1281. godine (čuva se u: Archivio di Stato Venezia, Miscellanea Dandolo, busta 1, dokument br.45 (objavljena u originalu i prevodu po Margetiću u knjizi navedenoj pod 4. (Margetić- Strčić: Statut rapske komune...)).
6. Statutum communis Arbae (*Rapski statut iz XIV. stoljeća*). Biblioteka Samostana sv. Eufemije u Kamporu na Rabu (sadrži 59 listova).
7. O torturi šire: Margetić L. Dokazana sredstva u sudskom postupku na frankopanskim primorskim posjedima. Krčki zbornik VII. O torturi u Rabu: Rapski statut iz XIV stoljeća, knj. IV, cap. 40 i 47.

SAŽETAK

Isprava poznata pod nazivom Rapski protostatut iz 1234. godine sadrži i nekoliko drastičnih odredaba o tjelesnom kažnjavanju koje su zanimljive za proučavanje srednjovjekovnog života i početka primjene pisanog prava (u ovom slučaju mletačkog) na otoku Rabu.

Kao prvo, kazneni postupak je po ovim propisima još uvijek poznavao tzv. Božji sud u obliku nošenja usijanog željeza što se ovdje održalo u praksi do 1281. kada je taj običaj ukinut i više ga ne nalazimo u kasnijem Rapskom statutu iz XIV. stoljeća.

Drugu zanimljivost nalazimo u propisu koji za ranjavanje mačem, kamenom ili drvetom određuje doduše novčanu kaznu, ali, a to je ovdje za nas osobito važno, u slučaju kada osoba nema odakle platiti tu kaznu, ima joj se odsjeći desna ruka.

Treća zanimljivost odnosi se na propis koji određuje postupanje sa ženom koja priprema otrovne trave. Za nju se određuje da se ne može "očistiti" (od krivnje) niti željezom (Božji sud) pa ako otrovani umre, trovačica se ima spaliti na lomači.

Ključne riječi: gradski zakonik, povijest prava, tjelesne kazne, XIII. stoljeće, Rab, Hrvatska